

O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali 1-son. 3-qism. Noyabr-2025

MAHALLIY IJTIMOIIY HIMOYA TIZIMLARIDA OILAVIY YONDASHUVLAR VA ULRNING SAMARADORLIGI

TDTU Xotin qizlar kengashi raisi **I.K.Maxkamova**
TDTU talabasi Tibbiyotdagi Zulfiyalar klubi yetakchisi **U.T.Rahmonova**

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada mahalliy ijtimoiy himoya tizimlarida oilaviy yondashuvlarning ahamiyati, samaradorligi va amaliy natijalari batafsil tahlil qilingan. Tadqiqotda O'zbekiston sharoitida oilaning ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimidagi roli, mahalla institutlari bilan hamkorlik, iqtisodiy va psixologik yordam ko'rsatish usullari, shuningdek, muhtoj qatlamlar bilan ishlash strategiyalari yoritilgan. Maqolada oilaviy yondashuvlar orqali ijtimoiy himoya tizimining samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

ANNOTATION: This article provides a comprehensive analysis of the importance, effectiveness, and practical outcomes of family-based approaches in local social protection systems. The study examines the role of the family in social support, collaboration with neighborhood institutions, economic and psychological assistance, and strategies for working with vulnerable groups. Recommendations are given for enhancing the efficiency of social protection systems through family-oriented approaches.

АННОТАЦИЯ: В данной статье представлен подробный анализ значения, эффективности и практических результатов семейных подходов в местных системах социальной защиты. В исследовании рассматривается роль семьи в социальной поддержке, сотрудничестве с институтами махалли, экономическая и психологическая помощь, а также стратегии работы с уязвимыми группами. Даны рекомендации по повышению эффективности системы социальной защиты через семейные подходы.

KALIT SO'ZLAR: ijtimoiy himoya, oilaviy yondashuv, mahalla instituti, muhtoj qatlamlar, psixologik qo'llab-quvvatlash, iqtisodiy yordam, O'zbekiston, mahalliy siyosat, jamiyatni qo'llab-quvvatlash, ijtimoiy xizmatlar, xavf guruhlari, ijtimoiy barqarorlik, jamiyat, oilaning roli, ijtimoiy strategiya, ijtimoiy integratsiya, jamoat salomatligi, oilaviy rehabilitatsiya, amaliy tadqiqotlar, zamonaviy texnologiyalar

O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

KEYWORDS: social protection, family-based approach, neighborhood institution, vulnerable groups, psychological support, economic assistance, Uzbekistan, local policy, community support, social services, at-risk groups, social stability, society, family role, social strategy, social integration, public health, family rehabilitation, practical research, modern technologies

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: социальная защита, семейный подход, институт махалли, уязвимые группы, психологическая поддержка, экономическая помощь, Узбекистан, местная политика, поддержка сообщества, социальные услуги, группы риска, социальная стабильность, общество, роль семьи, социальная стратегия, социальная интеграция, общественное здоровье, семейная реабилитация, практические исследования, современные технологии

KIRISH

Mahalliy ijtimoiy himoya tizimlari jamiyatdagi eng muhtoj qatlamlarni qo'llab-quvvatlash, oilalarning iqtisodiy va psixologik barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Oilaviy yondashuv esa individual va jamiyat darajasida ijtimoiy himoya samaradorligini oshiradi. Mahalla institutlari bilan hamkorlik qilish orqali oilaning ijtimoiy resurslardan foydalanishi, bolalar va qarovsiz aholiga ko'rsatiladigan yordam sifatini oshiradi. O'zbekiston sharoitida oilaviy yondashuvlarni qo'llash orqali mahalliy ijtimoiy himoya tizimi samaradorligini oshirish dolzarb masala hisoblanadi. Tizim muhtoj oilalarni aniqlash, ularni qo'llab-quvvatlash va psixologik, ijtimoiy va iqtisodiy yordam ko'rsatish funksiyalarini amalga oshiradi. Shu bilan birga, oilalarning ijtimoiy muammolarini erta aniqlash va ularni hal qilish imkoniyati yaratiladi. Global tajribada oilaviy yondashuvlar ijtimoiy himoya tizimlarining samaradorligini oshiradi. Masalan, Yevropa mamlakatlarida oilalarga shaxsiylashtirilgan yordam ko'rsatish, bolalar va nogiron aholiga qo'llab-quvvatlash orqali jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlikni saqlash amaliyoti keng qo'llaniladi. O'zbekiston sharoitida ham mahalla institutlari bilan birga ishlash oilaviy yondashuvlarni samarali qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Mehnat va aholini ijtimoiy himoya qilish vazirligining ma'lumotlariga ko'ra, 2022 yilda mamlakat bo'ylab 50 mingga yaqin oilaga ijtimoiy yordam ko'rsatildi. Shu jarayonda oilalarning psixologik holati, moddiy sharoitlari va muhtojlik darajasi baholandi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, oilaviy yondashuv bilan yordam ko'rsatilgan oilalarda ijtimoiy barqarorlik 30-40 foizga oshgan. Oilaviy yondashuvning muhim jihati — oilaning o'z resurslarini yanada samarali ishlatishi va

O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

ijtimoiy muammolarni oldindan aniqlash imkonini berishidir. Shu bilan birga, jamiyatdagi muhtoj qatlamlar bilan ishlashning samaradorligi oshadi, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi tizimli va samarali ishlaydi.

ASOSIY QISM

Oilaviy yondashuvning nazariy asoslari psixologiya, sotsiologiya va ijtimoiy ish fanlariga asoslanadi. Bu yondashuv oilaning har bir a'zosining ijtimoiy va iqtisodiy ehtiyojlarini hisobga oladi va individual rehabilitatsiya, ijtimoiy va psixologik yordamni birlashtiradi. Mahalla institutlari bilan hamkorlik oilaviy yondashuvning samaradorligini oshiradi. Mahalla kengashlari oilalarning muammolarini tezkor aniqlaydi, resurslarni taqsimlaydi va oilalarni jamiyat bilan bog'laydi. Misol uchun, Toshkent viloyatidagi 15 mahallada 200 ga yaqin oilaga ijtimoiy yordam ko'rsatilib, oilalarning 85 foizi o'z hayot sharoitlarini yaxshilashga erishgan. Psixologik qo'llab-quvvatlash oiladagi stress, oilaviy nizolar va moliyaviy qiyinchiliklarni bartaraf etishga xizmat qiladi. Ijtimoiy xodimlar oilalarga maslahat beradi, oilaning o'z resurslarini samarali ishlatishga ko'maklashadi, bolalar va qarovsiz aholiga ijtimoiy yordam ko'rsatadi. Iqtisodiy yordam esa oziq-ovqat, kiyim-kechak, uy-joy va tibbiy xizmatlarni ta'minlash orqali oilaning barqarorligini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, ijtimoiy tadbirlar, trening va kurslar oilalarga mustaqil hayotga tayyorlanishga yordam beradi.

Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash — onlayn monitoring tizimlari va mobil ilovalar orqali yordam so'rovlarini qabul qilish va kuzatish oilaviy yondashuv samaradorligini yanada oshiradi. Shu tarzda muhtoj oilalar bilan ishlash jarayoni tezkor va aniq bo'ladi. Mahalliy siyosat va oilaviy yondashuvning integratsiyasi ijtimoiy xizmatlar samaradorligini oshiradi. Misol uchun, oilaga beriladigan maslahat, trening va moliyaviy yordam orqali oilalar muammolarini hal qilish va resurslardan optimal foydalanish imkoniga ega bo'ladi. Amaliy misollarda ko'rsatish mumkinki, Samarqand shahridagi 10 ta mahallada oilaviy yondashuv asosida qo'llab-quvvatlash olgan oilalarda bolalar ta'lim darajasi va sog'lig'i yaxshilangan, oilalarning 70 foizi ijtimoiy barqarorlikka erishgan. Bu oilaviy yondashuv samaradorligining real amaliy ko'rsatkichidir.

XULOSA

Mahalliy ijtimoiy himoya tizimlarida oilaviy yondashuvlar samarali strategiya hisoblanadi. O'zbekiston sharoitida oilaning iqtisodiy, psixologik va ijtimoiy barqarorligini ta'minlash, muhtoj qatlamlar bilan ishlash va mahalla institutlari bilan

O‘RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

hamkorlik tizim samaradorligini oshiradi. Shu bilan birga, oilaviy yondashuv jamoat salomatligi va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Zamonaviy texnologiyalar va onlayn monitoring tizimlari bu jarayonni yanada samarali qiladi. Oilaviy yondashuv bilan qo‘llab-quvvatlangan oilalar jamiyatda ijtimoiy integratsiyaga erishadi, ijtimoiy muammolar kamayadi va oilaning o‘z resurslarini optimal ishlatish imkoniyati oshadi. Shu asosda mahalliy ijtimoiy himoya tizimlarining samaradorligi mustahkamlanadi va muhtoj qatlamlar bilan ishlash strategiyasi yanada rivojlanadi.

Mahalliy ijtimoiy himoya tizimlari har qanday jamiyatda aholining eng muhtoj, zaif va ijtimoiy yordamga ehtiyojmand qatlamlarini qo‘llab-quvvatlash, ularning hayot sifatini yaxshilash, iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashda muhim o‘rin tutadi. Bugungi kunda O‘zbekistonda ijtimoiy siyosatning asosiy yo‘nalishlaridan biri sifatida “inson manfaatlari” va “oilani qo‘llab-quvvatlash” tamoyillari asosida mahalliy ijtimoiy himoya tizimlarini kuchaytirish ustuvor vazifa sifatida belgilanmoqda. Ayniqsa, oilaviy yondashuvlarning joriy etilishi bu tizimning samaradorligini oshirish, yordamning manzilliligi va barqarorligini ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Oilaviy yondashuv, mohiyatan, ijtimoiy yordamni alohida shaxslarga emas, balki u yashayotgan oilaning butun hayotiy muhitiga qaratishni anglatadi. Chunki oilaviy muhit — bu iqtisodiy, psixologik va ijtimoiy jarayonlar uyg‘unlashgan, insonning rivojlanishi va farovonligiga bevosita ta’sir ko‘rsatuvchi eng asosiy ijtimoiy birlikdir. Shu sababli, mahalliy ijtimoiy himoya tizimida oilaviy yondashuvni qo‘llash ijtimoiy yordamning yanada chuqur, tizimli va uzoq muddatli natijalarini ta’minlaydi. Oilaning ichki resurslarini safarbar etish, ularning o‘zini-o‘zi boshqarish qobiliyatini mustahkamlash, bolalar va keksalarga g‘amxo‘rlik qilish madaniyatini rivojlantirish orqali ijtimoiy barqarorlik mustahkamlanadi.

O‘zbekiston tajribasi shuni ko‘rsatmoqdaki, mahalla institutlari, xotin-qizlar qo‘mitalari, ijtimoiy xizmat markazlari, “Inson” ijtimoiy xizmat agentligi kabi tuzilmalar oilaviy yondashuv asosida ijtimoiy yordam ko‘rsatish jarayonida samarali natijalarga erishmoqda. Ayniqsa, “temir daftar”, “ayollar daftari” va “yoshlar daftari” tizimlarining joriy etilishi oilaviy muammolarni aniqlash va ularni kompleks hal etish imkonini yaratdi. Bu tizimlar orqali har bir oilaning real holati o‘rganilib, ularning iqtisodiy, tibbiy, ta’limiy va psixologik ehtiyojlariga qarab manzilli yordam ko‘rsatilmoqda.

O‘RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

Oilaviy yondashuvning samaradorligini ta’minlashda multidisplinar yondashuv muhim ahamiyatga ega. Ya’ni, ijtimoiy xodimlar, psixologlar, shifokorlar, huquqshunoslar va mahalla faollari o‘zaro hamkorlikda har bir oilaning muammosini har tomonlama tahlil qiladi. Bu yondashuv ijtimoiy yordamni faqat moddiy ko‘mak shaklida emas, balki psixologik qo‘llab-quvvatlash, kasbga yo‘naltirish, bandlikni ta’minlash, bolalar tarbiyasini yaxshilash va oilaviy muhitni sog‘lomlashtirish yo‘nalishlarida amalga oshirish imkonini beradi. Shunday qilib, oilaviy yondashuv ijtimoiy himoya tizimining universallashtirishiga emas, balki differensiallashuviga, ya’ni har bir oilaning individual ehtiyojiga moslashuviga olib keladi. So‘nggi yillarda mahalliy ijtimoiy himoya tizimlarida oilaviy yondashuv asosida ko‘plab innovatsion dasturlar amalga oshirilmoqda. Misol uchun, “Har bir oila — tadbirkor” dasturi, “Ayollarni qo‘llab-quvvatlash markazlari”, “Mehribonlik uylari islohotlari” hamda “Yoshlar daftari” orqali yosh oilalarni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tashabbuslari natijasida minglab oilalar o‘z iqtisodiy mustaqilligini tiklab, barqaror hayot kechirish imkoniga ega bo‘ldi. Bu jarayonlarda mahalla faollari, ijtimoiy xodimlar va tibbiyot vakillarining hamkorligi ijtimoiy xizmatlarning sifati va ishonchliligini oshirdi. Oilaviy yondashuv samaradorligini oshirish uchun, avvalo, ijtimoiy xizmatlar tizimini raqamlashtirish va monitoring mexanizmlarini kuchaytirish zarur. Chunki har bir oilaning muammosini tezkor aniqlash, ularni ijtimoiy rehabilitatsiya qilish jarayonini avtomatlashtirish ijtimoiy yordamning sifatini sezilarli darajada yaxshilaydi. Shu bilan birga, mahalliy darajadagi ijtimoiy xizmat xodimlarini doimiy o‘qitish, ularni zamonaviy kommunikativ, psixologik va boshqaruv ko‘nikmalari bilan ta’minlash ham oilaviy yondashuvning samaradorligini oshiradi.

Oilaviy yondashuvning ijtimoiy-iqtisodiy natijalari ko‘p jihatdan ularning barqarorlik darajasiga bog‘liq. Oila ichidagi o‘zaro hurmat, mehr, mas’uliyat va iqtisodiy mustaqillik ijtimoiy yordam tizimining eng asosiy tayanchi hisoblanadi. Agar oilalar o‘z muammolarini hal etishda faol ishtirokchi sifatida qatnashsa, u holda davlat tomonidan ajratilayotgan resurslar yanada samarali ishlatiladi, ijtimoiy yordam esa vaqtinchalik emas, balki uzoq muddatli ijobiy natijalar beradi.

Shu jihatdan qaraganda, mahalliy ijtimoiy himoya tizimlarida oilaviy yondashuvni kuchaytirish ijtimoiy barqarorlik va inson kapitalini rivojlantirishning strategik yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralishi lozim. Zero, mustahkam oila — bu jamiyatning poydevori, ijtimoiy birdamlikning kafolati va taraqqiyotning asosiy manbai

O‘RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

hisoblanadi. Oila sog‘lom bo‘lsa, jamiyat barqaror, iqtisodiy rivojlanish esa izchil bo‘ladi.

Xulosa qilib aytganda, mahalliy ijtimoiy himoya tizimlarida oilaviy yondashuvning joriy etilishi va takomillashtirilishi yordamning manzilliligi, adolatligi va barqarorligini ta‘minlaydi. Bu yondashuv ijtimoiy siyosatni “inson va oila markazida” amalga oshirish tamoyiliga asoslanib, har bir fuqaroni ijtimoiy hayotda faol ishtirokchi sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Oilaviy yondashuv asosida yo‘lga qo‘yilgan ijtimoiy himoya tizimi nafaqat iqtisodiy yordamni, balki ma‘naviy qo‘llab-quvvatlashni ham o‘z ichiga olgan kompleks mexanizm bo‘lib, u jamiyatning uzoq muddatli ijtimoiy barqarorligini ta‘minlaydigan eng samarali yo‘nalishlardan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash va Mehnat vazirligi. “Mahalliy ijtimoiy himoya tizimlari va oilaviy yondashuvlar”, Toshkent, 2022.
2. Usmonova D., Karimov A. “Oila va mahalla institutlari: ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash amaliyoti”, Toshkent tibbiyot nashriyoti, 2021.
3. Jahon Banki. “Community-Based Social Protection: Practical Guidelines”, Washington DC, 2022.
4. Raximova S. “Psixologik qo‘llab-quvvatlash va ijtimoiy barqarorlik”, Tibbiyot jurnali, 2021.
5. Tashkent State University of Economics. “Mahalliy siyosat va oilaviy yondashuvlar samaradorligi”, O‘zbekiston, 2022.
6. Karimova N. “Oilaviy yondashuvlar va jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlik”, Toshkent ijtimoiy fanlar nashriyoti, 2021.
7. Rahmonov B. “Mahalla institutlari va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tizimlari”, Toshkent, 2020.
8. Salimova M. “Oilaviy yordamning psixologik aspektlari”, O‘zbekiston Psixologiya jurnali, 2021.
9. Tursunov A. “Ijtimoiy himoya tizimlarida oilaviy yondashuvlar”, Toshkent, 2021.
10. Akbarova F. “Muhtoj oilalar bilan ishlash amaliyoti”, Samarqand, 2022.